

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมของราษฎรที่ได้รับการจัดสรรที่ดินในพื้นที่จัดสรรเนื่องจากได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาของรัฐและเพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมที่ราษฎรมีความคิดเห็นว่ามีผลต่อการตัดสินใจเปลี่ยนสิทธิถือครองที่ดินของราษฎรในพื้นที่จัดสรร เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสรุปให้เห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมในเชิงของการจัดการเพื่อให้มนุษย์มีจิตสำนึก เข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นราษฎรที่ถูกเวนคืนที่ดินเพื่อสร้างเขื่อนแม่กวงอุดมธารา และได้อพยพมาอยู่ในพื้นที่ที่กรมชลประทานจัดสรรให้ ซึ่งปัจจุบันได้จัดตั้งเป็นหมู่บ้าน บ้านแม่ฮักพัฒนา หมู่ที่ 9 ตำบลหนองแห้ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ศึกษาได้สุ่มตัวอย่างจำนวน 230 ตัวอย่าง จากครัวเรือนเดิมที่อพยพมาในครั้งแรก จำนวน 309 ครัวเรือน เพื่อเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบกระจายแบบง่าย (Simple random sampling) และดำเนินการเก็บข้อมูลตามแบบสอบถามที่ออกแบบไว้ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์และ ตัวแปรภายในขอบเขตของการศึกษา ได้กลุ่มตัวอย่างแยกตามสถานะปัจจุบันในการถือครองที่ดินเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เปลี่ยนสิทธิถือครองที่ดิน จำนวน 64 ตัวอย่าง และกลุ่มตัวอย่างที่ยังไม่เปลี่ยนสิทธิถือครองที่ดิน จำนวน 166 ตัวอย่างและสามารถสรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 สภาพแวดล้อมในพื้นที่จัดสรร

การศึกษาสภาพแวดล้อมในพื้นที่จัดสรรที่กรมชลประทานจัดสรรที่ดินให้แก่ราษฎรเพื่อการอยู่อาศัยและประกอบอาชีพ จากที่ดินของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดรวม 230 ตัวอย่าง สามารถสรุปแยกเป็นประเด็นย่อยๆ ได้ดังนี้

- 1) ลักษณะทางกายภาพของที่ดิน ที่ดินที่ราษฎรได้รับการจัดสรรเมื่อแยกตามสภาพพื้นที่ตั้งอ่างเก็บน้ำที่กรมชลประทานสร้างไว้รองรับการอยู่อาศัยและประกอบอาชีพของราษฎร แบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือพื้นที่อ่างเก็บน้ำห้วยฮัก จำนวนแปลงที่ดินจัดสรรทั้งหมด 193 แปลง และพื้นที่อ่างเก็บน้ำห้วยเกียง 136 แปลง และข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 230 ครัวเรือนที่สุ่มเก็บข้อมูลได้ พบว่าในพื้นที่

ที่อ่างเก็บน้ำห้วยฮักมีจำนวนผู้เปลี่ยนสิทธิถือครองที่ดินมากกว่า โดยคิดเป็นร้อยละ 35.5 ส่วนในพื้นที่ อ่างเก็บน้ำห้วยเกียงมีผู้เปลี่ยนสิทธิเพียง ร้อยละ 6.6 ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เป็นที่ราบเกือบทั้งหมด คือ ร้อยละ 88.7 มีเพียงบางส่วนที่เป็นที่ลาดชันและที่ลุ่ม ซึ่งรวมกันแล้วประมาณ ร้อยละ 10 ลักษณะดินเกือบทั้งหมด ร้อยละ 98.4 เป็นดินทราย ที่ดินที่มีปัญหาเกี่ยวกับสภาพหน้าดินมีประมาณ ร้อยละ 35 และปัญหาที่พบมากที่สุดคือหน้าดินแข็ง ไม่เหมาะสมต่อการประกอบอาชีพทางการเกษตร

2) การใช้ประโยชน์ที่ดิน มีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยและประกอบอาชีพ ประมาณ ร้อยละ 80 ส่วนที่เหลืออีก ร้อยละ 20 เป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่าที่ราษฎรไม่ได้เข้าไปใช้สิทธิในการใช้ประโยชน์จากที่ดิน และในจำนวนพื้นที่ที่ไม่มีการใช้ประโยชน์นี้กว่าร้อยละ 70 เป็นที่ดินที่อยู่ในบริเวณอ่างเก็บน้ำห้วยเกียง ซึ่งมีการเปลี่ยนสิทธิถือครองที่ดินน้อย

3) ความสะดวกในการเข้าถึงที่ดิน ที่ดินที่จัดสรรให้ราษฎรส่วนใหญ่มีเส้นทางเข้าออกที่ดิน 1 เส้นทาง สภาพถนนอยู่ในสภาพพอใช้ คือมีหลุมบ่อแต่สามารถใช้สัญจรได้ตลอดปี ถนนที่เป็นหลุมบ่อมาก ยากลำบากต่อการสัญจรมีประมาณ ร้อยละ 10 แปลงที่ดินส่วนใหญ่กระจายอยู่โดยรอบศูนย์กลางหมู่บ้าน(โรงเรียน) ในรัศมีไม่เกิน 1 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางโดยเฉลี่ยไม่เกิน 20 นาที ที่ดินที่มีระยะห่างจากศูนย์กลางหมู่บ้านเกิน 3 กิโลเมตรขึ้นไปมีเพียง ประมาณ ร้อยละ 30 และส่วนใหญ่เป็นที่ดินของกลุ่มที่ไม่เปลี่ยนสิทธิการถือครอง

4) ความเพียงพอของแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร พบว่า แหล่งน้ำที่ราษฎรใช้เป็นหลักในการประกอบอาชีพทางการเกษตร คือ บ่อน้ำตื้นและน้ำจากระบบชลประทาน ที่กรมชลประทานสร้างไว้รองรับการประกอบอาชีพของราษฎรผู้อพยพ ซึ่งที่ดินที่สามารถใช้น้ำจากระบบชลประทานมีประมาณ ร้อยละ 80 แต่ระบบชลประทานยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรได้อย่างเพียงพอโดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูแล้ง ชาวบ้านจึงต้องขุดบ่อน้ำตื้นไว้ใช้เอง สำหรับการใช้น้ำจากบ่อน้ำบาดาลเพื่อทำการเกษตรมีผู้ใช้น้อยมากเมื่อเทียบกับการใช้น้ำจากบ่อน้ำตื้นและระบบชลประทานคือ มีเพียง 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 1.1 ในด้านของปริมาณน้ำสำรองไม่ว่าจะเป็นน้ำจากแหล่งใดพบว่าจะมีไม่เพียงพอกับการทำการเกษตรนอกฤดู ที่ดินที่มีน้ำสามารถทำการเกษตรในฤดูแล้งได้มีประมาณ 1 ใน 3 หรือร้อยละ 31.3

5) ความพร้อมของการจัดบริการระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานในหมู่บ้าน พบว่า ในการจัดหาติดตั้งน้ำใช้ให้กับราษฎรในพื้นที่จัดสรร มีการวางระบบเพื่อจ่ายน้ำประปาให้แก่ราษฎรในพื้นที่

จัดสรรที่ยังไม่ทั่วถึงโดยราษฎรมีน้ำประปาใช้ประมาณ ร้อยละ 30 นอกจากนั้นบางส่วนใช้น้ำจากบ่อน้ำตื้นที่ราษฎรขุดขึ้นใช้เองมีประมาณร้อยละ 10 ส่วนน้ำจากระบบชลประทานซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่ราษฎรมีใช้มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 46.1 ส่วนความพร้อมในด้านการให้บริการไฟฟ้า พบว่ายังมีบริการได้ไม่ทั่วถึง คือราษฎรมีไฟฟ้าใช้ ร้อยละ 76.5 ในด้านโครงสร้างการคมนาคม (สภาพถนน) พบว่า สภาพถนนส่วนใหญ่อยู่ในสภาพค่อนข้างดี โดยจะมีสภาพเป็นถนนคอนกรีตเป็นส่วนใหญ่ มีเพียงร้อยละ 11.3 เท่านั้น ที่สภาพถนนไม่สามารถใช้ได้ตลอดปี

5.1.2 ความคิดเห็นต่อความสำคัญของปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม

นอกจากการศึกษาสภาพแวดล้อมในพื้นที่จัดสรรแล้ว ผู้ศึกษายังได้ศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มที่ได้เปลี่ยนสิทธิถือครองที่ดินต่อกรให้ความสำคัญกับปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการตัดสินใจเปลี่ยนสิทธิถือครองที่ดิน ซึ่งจากตัวอย่างที่สุ่มเก็บข้อมูลมาได้มีจำนวน 64 ราย คิดเป็นร้อยละ 27.8 จากจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 230 ราย สรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเปลี่ยนสิทธิถือครองที่ดินในระดับมากมีเพียง 3 ปัจจัย โดยปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนสิทธิถือครองที่ดินมากที่สุด คือ ปัจจัยในเรื่องความเพียงพอของแหล่งน้ำในการเพาะปลูก รองลงมาได้แก่ ระยะห่างระหว่างที่ดินกับแหล่งน้ำ และการจัดหาน้ำดื่มมาใช้ โดยมีค่าเฉลี่ยตามลำดับดังนี้ 2.67 , 2.44 และ 2.44 ส่วนปัจจัยที่กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้ที่เปลี่ยนสิทธิถือครองที่ดินไปแล้ว เห็นว่ามีผลต่อการตัดสินใจเปลี่ยนสิทธิถือครองที่ดินน้อยที่สุดคือ ขนาดของที่ดินที่ได้รับจัดสรร โดยมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นเพียง 1.54

5.2 สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

ผู้ศึกษาได้กำหนดประเด็นย่อยในการทดสอบสมมติฐานแต่ละข้อ ซึ่งถ้าหากมีประเด็นใดที่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจะถือว่าการทดสอบตามสมมติฐานมีความแตกต่างและจะยอมรับสมมติฐานนั้น โดยสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐานที่ 1-4 ใช้ค่า Chi-square ส่วนสมมติฐานข้อ 5 ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบความคิดเห็นใช้แบบทดสอบ T-test ซึ่งสรุปผลการทดสอบสมมติฐานได้ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 ลักษณะทางกายภาพของที่ดินที่ราษฎรได้รับจัดสรรไม่มีความแตกต่างกัน โดยที่ดินที่ราษฎรทั้งสองกลุ่มถือครองมีลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ และลักษณะของเนื้อดินจะเป็นดินทรายเกือบทั้งหมด และที่ดินที่มีปัญหาเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ของหน้าดินก็มีอัตราส่วนใกล้เคียงกัน คือ ประมาณ 1 ใน 3 ของที่ดินที่แต่ละกลุ่มถือครองอยู่

สมมติฐานที่ 2 ความสะดวกในการเข้าถึงที่ดินที่ราษฎรได้รับจัดสรรมีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยประเด็นที่มีความแตกต่างกันคือ ระยะห่างจากศูนย์กลางหมู่บ้าน ซึ่งกลุ่มที่เปลี่ยนสิทธิถือครองที่ดินส่วนใหญ่จะอยู่ใกล้กับศูนย์กลางหมู่บ้านในรัศมีไม่เกิน 2 กิโลเมตรมากกว่า และที่ดินที่อยู่ห่างเกิน 2 กิโลเมตรขึ้นไปมีเพียง ร้อยละ 29.7 ในขณะที่ที่ดินของผู้ไม่เปลี่ยนสิทธิที่อยู่ใกล้ศูนย์กลางหมู่บ้านมีน้อยกว่าและที่ดินส่วนใหญ่จะอยู่ไกลเกินกว่า 2 กิโลเมตรขึ้นไปซึ่งมีถึง ร้อยละ 53 นอกจากนี้ที่ดินที่เข้าถึงลำบากในกลุ่มที่เปลี่ยนสิทธิก็มีสัดส่วนที่น้อยกว่ากลุ่มที่ไม่เปลี่ยนสิทธิ

สมมติฐานที่ 3 ความเพียงพอของน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินที่ราษฎรได้รับจัดสรรมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยกลุ่มที่เปลี่ยนสิทธิสามารถเข้าถึงและใช้น้ำจากระบบชลประทานได้มากกว่าที่ดินของกลุ่มที่ไม่เปลี่ยนสิทธิ คือ มีน้ำจากระบบชลประทานใช้ถึงร้อยละ 80 ขณะที่กลุ่มไม่เปลี่ยนสิทธิมีน้ำชลประทานใช้เพียงประมาณร้อยละ 50 เท่านั้น

สมมติฐานที่ 4 การได้รับบริการจากระบบสาธารณูปโภคของราษฎรที่ได้รับจัดสรรที่ดินมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยกลุ่มที่เปลี่ยนสิทธิมีบริการด้านระบบสาธารณูปโภคค่อนข้างดีกว่ากลุ่มที่ไม่เปลี่ยนสิทธิ กล่าวคือ มีน้ำจากระบบชลประทานในการอุปโภค-บริโภค ถึงร้อยละ 71.9 มีไฟฟ้าใช้ ร้อยละ 96.9 และสภาพถนนดี ร้อยละ 98.4 ขณะที่กลุ่มไม่เปลี่ยนสิทธิมีบริการระบบสาธารณูปโภคดังกล่าวเพียง ร้อยละ 47 , 68.7 และ 87.9

สมมติฐานที่ 5 ราษฎรที่ได้รับการจัดสรรที่ดินมีความคิดเห็นต่อการจัดสรรที่ดินของรัฐแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ประเด็นที่มีความคิดเห็นแตกต่างกันคือ กลุ่มเปลี่ยนสิทธิมีระดับความพึงพอใจต่อการจัดบริการน้ำเพื่อการอุปโภค-บริโภค การจัดบริการไฟฟ้าและการจัดหาแหล่งน้ำสำรองเพื่อการเกษตรมากกว่ากลุ่มที่ไม่เปลี่ยนสิทธิ ส่วนรูปแบบการจัดสรรที่ดินที่รวมที่อยู่อาศัยกับพื้นที่ทำกินไว้ในแปลงเดียวกันกลุ่มไม่เปลี่ยนสิทธิจะพึงพอใจมากกว่ากลุ่มเปลี่ยนสิทธิ

5.3 อภิปรายผลการศึกษา

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมระหว่างราษฎรกลุ่มตัวอย่าง ที่มีสถานะของการถือครองที่ดินที่แตกต่างกันระหว่างผู้ที่เปลี่ยนสิทธิการถือครองไปแล้ว กับผู้ที่ยังไม่เปลี่ยนสิทธิถือครองที่ดิน เพื่อวิเคราะห์หาความแตกต่างของปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม ที่อาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสิทธิถือครองที่ดิน ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่าลักษณะทางกายภาพของที่ดินที่ราษฎรทั้งสองกลุ่มตัวอย่างได้รับการจัดสรร มีลักษณะที่ไม่แตกต่างกันในทางสถิติ ที่อาจสรุปได้ว่าลักษณะทางกายภาพของที่ดินที่แตกต่างกันมีผลต่อการเปลี่ยนสิทธิถือครองที่ดินของราษฎร แต่จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถตั้งข้อสังเกตได้ว่าที่ดินของผู้ที่เปลี่ยนสิทธิส่วนใหญ่จะมีลักษณะทางกายภาพที่ค่อนข้างดีกว่ากลุ่มที่ยังไม่เปลี่ยนสิทธิ

แต่สำหรับประเด็นสภาพแวดล้อมที่พบว่ามี ความแตกต่างและสามารถทดสอบความแตกต่างได้ด้วยการวิเคราะห์ค่าทางสถิติ ซึ่งได้แก่ ความสะดวกในการเข้าถึงที่ดิน ความเพียงพอของน้ำเพื่อการเกษตร และการได้รับบริการจากระบบสาธารณูปโภค นั้น เป็นความแตกต่างในลักษณะที่สภาพที่ดินของกลุ่มที่เปลี่ยนสิทธิถือครองอยู่มีสภาพที่ได้เปรียบ หรือมีสภาพแวดล้อมในประเด็นดังกล่าวข้างต้นดีกว่าที่ดินของกลุ่มที่ไม่เปลี่ยนสิทธิถือครอง กล่าวคือ ที่ดินส่วนใหญ่ตั้งอยู่ใกล้ศูนย์กลางหมู่บ้านมากกว่า ที่ดินที่เข้า-ออกยากลำบากมีน้อยกว่า สามารถเข้าถึงและใช้น้ำจากระบบชลประทานได้มากกว่า มีไฟฟ้าใช้มากกว่า รวมทั้งสภาพถนนที่ดีก็มีมากกว่า แต่กลับปรากฏว่ามีการเปลี่ยนสิทธิโดยการขายสิทธิครอบครองที่ดินให้บุคคลอื่นมากกว่า อาจอธิบายได้ว่า แม้ผลการเปรียบเทียบจะพบว่า ที่ดินของกลุ่มที่เปลี่ยนสิทธิจะมีสภาพแวดล้อมที่ดีกว่าโดยการเปรียบเทียบกับที่ดินของกลุ่มที่ไม่เปลี่ยนสิทธิ นั้น สภาพที่ดีกว่าดังกล่าวอาจยังไม่เป็นสภาพที่พึงพอใจต่อการอยู่อาศัยและประกอบอาชีพ หรือสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ที่ถือครองที่ดินได้ หรืออาจเป็นสภาพที่ยังไม่ดีพอเมื่อเปรียบเทียบกับสภาพแวดล้อมในถิ่นที่อยู่เดิมของราษฎรผู้อพยพ และอีกประการหนึ่งสภาพที่ดีกว่าดังกล่าวเป็นเพียงการเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมของที่ดินที่อยู่ในบริเวณพื้นที่เดียวกัน สภาพแวดล้อมจึงไม่มีความแตกต่างกันมากนัก ซึ่งจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทางกายภาพโดยรวมของที่ดินในพื้นที่จัดสรรจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดก็พบว่า ลักษณะของดินเกือบทั้งหมดในพื้นที่จัดสรรเป็นดินทรายซึ่งเป็นลักษณะดินที่ไม่เหมาะสมต่อการประกอบอาชีพทางการเกษตร จึงอาจเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้มีการเปลี่ยนสิทธิถือครองแม้ว่าจะเป็นที่ดินที่มีสภาพแวดล้อมดีก็ตาม นอกจากนี้ อาจมีปัจจัยอื่นที่มีอิทธิพลมากกว่าปัจจัยทางสภาพสิ่งแวดล้อมดังกล่าว ซึ่งจากการ

สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักถึงสาเหตุในการขายสิทธิครอบครองที่ดินของราษฎร ก็ได้ข้อมูลว่าสาเหตุส่วนใหญ่ของการขายสิทธิครอบครองที่ดิน เกิดจากภาวะการมีหนี้สินทำให้ต้องขายสิทธิครอบครองที่ดิน เพื่อนำเงินมาใช้หนี้หรือลงทุนประกอบอาชีพ ซึ่งตรงกับงานศึกษาของบัณฑิต เฝ้าวัฒนา (2536) ที่ระบุว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจขายที่ดินของราษฎรมากที่สุด คือปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ส่วนปัจจัยทางด้านกายภาพ ปัจจัยทางด้านสังคมและปัจจัยทางด้านประชากร เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญรองลงมาตามลำดับ

และผลจากการวิเคราะห์ความคิดเห็นในการให้ความสำคัญกับปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมต่อการตัดสินใจเปลี่ยนสิทธิถือครองที่ดิน ก็ยังพบว่ากลุ่มที่เปลี่ยนสิทธิถือครองที่ดินมีความคิดเห็นว่าเป็นปัจจัยในเรื่องความเพียงพอของน้ำเพื่อการเกษตรเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเปลี่ยนสิทธิถือครองที่ดินมากที่สุด ซึ่งแสดงให้เห็นว่า แม้การเปรียบเทียบความเพียงพอของแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรของราษฎรทั้ง 2 กลุ่ม จะปรากฏผลว่ากลุ่มที่เปลี่ยนสิทธิสามารถเข้าถึงและใช้น้ำจากระบบชลประทานได้มากกว่าแต่ปริมาณความเพียงพอของน้ำอาจยังไม่เพียงพอกับความต้องการของราษฎรในกลุ่มนี้จึงทำให้มีการเปลี่ยนสิทธิถือครองที่ดิน อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยที่จะส่งผลกระทบต่อประกอบอาชีพโดยตรงเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเปลี่ยนสิทธิถือครองที่ดินอยู่

ดังนั้นจากผลการศึกษาข้างต้นการที่ราษฎรต้องถูกเวนคืนที่ดินและอพยพมาตั้งรกรากในพื้นที่ใหม่ แต่กลับมีการขายสิทธิในที่ดินที่ถือครองอยู่ อาจเป็นผลมาจากการจัดการที่ยังมีข้อบกพร่องในบางประการ ดังนั้นผู้ที่มีหน้าที่ในการจัดการจึงควรมีการดำเนินการอย่างรอบคอบเพื่อให้การอยู่อาศัยและประกอบอาชีพของราษฎรผู้อพยพมีลักษณะที่ยั่งยืนตามวัตถุประสงค์ในการตั้งถิ่นฐานใหม่

5.4 ข้อเสนอแนะของการศึกษา

5.4.1 ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย

จากการศึกษาเห็นได้ว่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่จัดสรร สำหรับการอพยพโยกย้ายราษฎรที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาของรัฐ จะมีความสำคัญต่อการตั้งถิ่นฐานของราษฎรหลังการอพยพ ดังนั้นรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรเร่งทำการพัฒนาและจัดหา เพื่อให้สามารถสนองตอบต่อความต้องการพื้นฐานของชุมชนได้

นอกจากนั้นควรให้ความรู้และส่งเสริมอาชีพ ที่ได้นำเทคนิคและวิธีการใหม่ๆมาใช้ให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นภายในชุมชนหลังจากการอพยพ และควรเลือกรูปแบบการจัดสรรที่ดิน ให้เหมาะสมกับสภาพวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาทางสังคม ปัญหาทางเศรษฐกิจ รวมทั้งปัญหาอื่นๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ภายในชุมชน นอกจากนี้ในการอพยพราษฎรในกรณีใด ๆ ควรมีการตรวจสอบสภาพความเป็นอยู่เดิม ทั้งโครงสร้างทางสังคม อาชีพ และ วิธีการดำเนินชีวิตเดิม รวมทั้งเตรียมความพร้อมของพื้นที่จัดสรรให้สอดคล้องกับสภาพการดำเนินชีวิตเดิมของราษฎร

ฉะนั้นในการจัดการพื้นที่จัดสรรเพื่อรองรับการอพยพโยกย้ายราษฎรในการตั้งถิ่นฐานใหม่ ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการจัดการควรดำเนินการใน 2 ประการ คือ ประการแรก จัดเตรียมสภาพแวดล้อมในพื้นที่จัดสรรให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของผู้อพยพ สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานในการอยู่อาศัยและประกอบอาชีพของราษฎรได้ และอีกประการหนึ่ง ต้องมีการเตรียมคนซึ่งได้แก่ตัวราษฎรผู้อพยพเอง โดยในการจัดการจำเป็นจะต้องเปิดโอกาสให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของราษฎรให้มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นในขั้นตอนของการคัดเลือกพื้นที่จัดสรร การจัดเตรียมระบบพื้นฐานรองรับการอยู่อาศัยและการประกอบอาชีพ ทั้งนี้เพื่อลดผลกระทบที่เกิดขึ้นกับราษฎร และสร้างกระบวนการยอมรับในถิ่นที่อยู่ใหม่ รู้จักใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ใหม่ในลักษณะที่สมดุล ซึ่งจะทำให้ราษฎรผู้อยู่อาศัยสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมใหม่ได้อย่างผสมกลมกลืน ทำให้การตั้งถิ่นฐานใหม่เกิดขึ้นอย่างถาวรและสมบูรณ์มากที่สุด

5.4.2 ข้อเสนอแนะทางวิชาการ

เนื่องจากการศึกษาได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ค่อนข้างจำกัด จึงไม่สามารถศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสถิติได้อย่างลึกซึ้งมากนัก โดยเฉพาะในเรื่องของปัจจัยทางสังคมของชุมชน ที่รวมถึงความรู้สึกด้านจิตใจของราษฎร ที่ต้องเสียสละที่อยู่ดั้งเดิมของตน เพื่อผลประโยชน์ของผู้คนส่วนใหญ่นั้น มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสถิติถือครองที่ดินหรือไม่ อย่างไรก็ตาม ทั้งความต้องการของราษฎรที่ต้องถูกอพยพในการตั้งถิ่นฐานใหม่ และลำดับความสำคัญของปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสถิติถือครองที่ดิน ซึ่งผู้ศึกษาไม่ได้ทำการศึกษาไว้ แต่อย่างไรก็ตามในประเด็นส่วนที่เหลือนั้น ผู้ศึกษาเห็นว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจเป็นอย่างมากในการศึกษาครั้งต่อไป